

fa, i no hi mancaren *fisconades*, i sàtires fins i tot, verinoses», AMALCOVER (BDLC VI, 96; VIII, 210). *Fisconar*; *fisconador*.

Partint del participi FICTUS 'clavat' es va formar en llatí vulgar un verb derivat *FICTIARE amb el sentit de 'fibrar', 'punyir', 'clavar una fibrada'. Etimologia que ja vaig demostrar en el BDC XXIII, 290-1, explicant que l'ètimon FIXARE (REW, 3335 i FEW III, 585), és impossible fonèticament, perquè hauria donat cat. i a-arag. *fišá, gc. *bišá. En català ja el trobem en el S. xv, en JRoig: «l'Abadessa / --- si-s tarda / darlos licències / de fer absències / del dormidor, / ab gran furor / enrabiades, / agabellades / fort la encorren, / totes la corren, / ferm acanyigen, / axí la fiçen / com bou en plaça» (Spill, 5528), o sigui 'li claven fitorada' com als «bous» és a dir toros, als quals claven les «garrochas, banderillas». No dubto que *fiçar* en la cara deu voler dir el mateix en Arnau de Vilanova, text citat per Alcm, i que també és amb raó que Moll (AORBB II, 1929, 39; Alcm) hi identifica el tort. *ca-bra fiçada* definint-la com 'la que ha estat picada en una mamella per un insecte o rèptil'.¹³

Altament el mot es mostra arrelat en els Pirineus, i sobretot en parlars occitans i aragonesos. Ja en el lapidari occità de c. l'a. 1300, que publicà Contini atribuint-lo a la zona llgd. de cap a l'Alta Garona (potser més aviat un poc més al NE., cf. *lach LACTE*): «estia nutz e sia unhs de lach ab mel --- e si porta la peira, ja las moscas no lo tocan a la pel, e si la nosta *fissaran-lo* tot» (VKom. III, 270): s'ha estès, en efecte, a tota la zona a la dreta del Roine (FEW), i pel Nord fins al roerg. *fissá* «piquer ---» (Vayssier); Rohls, *Le Gc.*, p. 59, § 273, precisa bé l'àrea del mot en els Pirineus gascons (*bissà*, *biðà*) i aragonesos (*fiðar*); Ansó *fiðà*, Echo *fiðar* «picar» (Kuhn, RLiR XI, 102); arag. *fizar* «clavar el aguijón la abeja o algún animal ponzoñoso» (Peralta, Boraio). De la banda gascona tenim: aran. *bissà*, Gers *bissant* 'punyent, penetrant',¹⁴ Bigorra occid. *bissà* «mordre (une guêpe)» (LParet, *Ma. von Arrens*), bearn. *bissà* (Palay, vol. II), gc. marítim *bissà* (Moureau, *La Teste*).

Sobretot és, però, el derivat *fiçó* 'fibró' que s'ha mostrat molt vivaç, tant en els Pirineus orientals, com en els nostres centrals, i en una ampla zona del Migjorn valencià. No el veig documentat en català fins al S. XVIII (en la *Rond. de Rond.* valenciana, mentre que oc. *fiçon* és ja medieval), però en canvi amb quanta amplitud: «quan puja la culobra a l'amor de l'estiu / amb el *fiçó* allargat davant del front gelu», JSebPons (*L'Eixam*, v. 36, c. l'a. 1920) «mentre amagant son *fiçó* / lo foceró¹⁵ / sens bruyt a l'abella festeja», poeta ross. de 1894 (DAg.) i també en Saisset. Cardós *lo fisó* de les abelles, serps, etc. (Tavascan, Estaon, 1934). En el Migjorn val. anoto el *fisó* de l'alacrà a Moixent, a Sallent de Xàtiva, i el de l'abella a Bellús (1962), i a Alcoi¹⁶ EValor (c. 1950) dóna per a Castalla *fiçó* com a equivalent del *fibró* del Dfa.; des d'Alacant pogué el mot passar al murcià, amb propagació de la nasal, i en una forma *binzón* (Ga. Soriano).¹⁷ Fora ja del nostre domini.

Ens podem preguntar si més que un derivat concret en -ONE a la manera de ACULEUS/ACULEONE (> *agulló*), no podria haver estat un *FICTIONE femení amb valor inicial d'abstracte ('fibrada, agullonada') després concretat; idea que restarà incerta, tot i que hi donaria peu la definició d'algun dels representats del mot, i en particular el sentit de 'coïssor, picor', que amb gènere femení, vaig anotar a Esterrí de Cardós: «les ordigues deixen una gran *fiçó*» (1934), que és ben incert que pugui ser realment un abstracte en -ORE. Sigui com vulgui, és el masculí i amb el sentit de 'fibró' el que es troba, en general, i amb gran extensió.

I encara en té més, en els llenguatges veïns: roerg. *fissoú* «aiguillon» (Vayssier: *le fisú* «der Stachel der Biene» a Lavaur (Tarn), a Montalbà, Castellsagrat i Leribosc (Tarn-e-G.), Grealou (Lot), Castellauro i Lespinasse ja en l'Alt Garona (Meyer, VKR VI, 73), *bisú* o *bisún* a la Vall d'Aran, *bissoun* a La Teste (cf. supra). En aragonès també *fizon* «aguijón» (Peralta); *fiðon* «aguijón de las abejas» a Aineto, «diente ponzoñoso de la *gripia*» ('escurçó') a Sallent de Gállego, Torla, Fiscal i Embún, «lengua bifurcada de id.» a Panticosa, assimilat en *fiðon* a Echo i Aragüés (RLiR XI, 102); d'on, en alguns punts, s'ha extret un pseudoprimitiu *fiðo*, a Ansó (ib.), o *fiðo* que jo mateix vaig sentir a Bielsa: «la vespa deixa el *fiðo* dentro, e que muere» (1965). En fi d'ací deriven ross. *fiçonada* 'fibrada de vespa', JoSebPons (*Set Sivelles*, 118); i a Castalla (cita d'EValor, Alcm), i a Monòver *fiçota(d)a*: «a la pila de abrevà hay un múgol de avispes, y a Purreta li van arrimà una *fi<s>otà* en la galta que va tení que posà-se un pe<s>ic de terra pastà en sàliva» (*Canyissas*, p. 92).

No tan general, però amb venerable antigor, va existir una forma derivada *enfiçar*, només que com que aquesta apareix amb el sentit tirant cap a 'infectar, contaminar', i, en altres fonts, cap a 'indigestar' o 'impacientar', sembla que en aquella modalitat hi degué haver contaminació de INFECTARE, i aquesta, la d'«enfiçar» (per a la qual veg. infra): «d'aquestes dones coquetes» «una sola és bastant a *enfiçar* una gran ciutat, / e puys *enfiçada* sia, / toletz-o vós si podets» en una prosificació del *Llibre de les Dones*, d'Eiximenis, cap. 54 (f° 42r.133, *EntreDL* I, 172, v. 67, variant *infissar* en I). D'altra banda Moll (AORBB II, 63) assenyala *enfissar* per 'impacientar' i *enfis* per 'indigestió, destorb' (AORBB II, 63).

En efecte, *enfis* i *enfiçar* són també derivats d'aquesta arrel, si bé amb prefix IN- INFICTUS, INFICTARE, partint de la noció d'«espès, enclavat, atapeït», com ho mostra així mateix el cast. *abito*, on la nasal, en la combinació *enb-*, es volatilitzava davant l'aspirada sorda *b*, cf. cast. *aborcar* < *enforçar*, *ahorrar* < *enforrar* (i veg. DCEC, *aborcar*, HORCA, *abogar/enfogar*, *co-bita* < CONFICTA, i el que explico en el DCEC II, 956a53ss.). En català ho trobem ja en el S. xv i a la fi del xiv: «d'una serventa golosa hoí dir que mentre cuynava, feya una poca coca de pasta; e, crua, gitava-la en la olla --- diu-se de la dita serventa que la pasta